

Hooldusõpe

I Üldalused

1. Õppe- ja kasvatuseesmärgid

1.1. Põhikooli sihiseade hooldusõppes

1.1.1 Õppe ja kasvatuse üldeesmärk on intellektipuudega õpilase isiksuse terviklik areng ja kujunemine Eesti kodanikuks, kes vastavalt oma eale ja võimetele osaleb ühiskonnaelus, tuleb võimalikult iseseisvalt toime eakohases igapäevaelus ja osaleb jõukohases töötegevuses.

1.1.2. Hooldusõppe põhiülesanne on toetada erituge vajava õpilaste arengut, kujundada oskusi, vilumusi ja ühiskonnas aktsepteeritavaid käitumisharjumusi, mis on vajalikud igapäevaseks toimetulekuks erinevates inimrühmades ja kogukondades ning tööelus. Koolis luuakse õpilase arengut toetav keskkond, et saavutada õpilase isiksuse arengus parim võimalik ja sotsiaalselt tunnustatav tulemus.

1.2. Hooldusõppes taotletavad pädevused

Hooldusõppes õpivad õpilased oma võimete ulatuses:

- 1) tunnetama (ära tundma) ümbritsevat keskkonda ja tuttavas olukorras harjumuspäraselt käituma;
- 2) märku andma oma vajadustest ja väljendama jõukohasel viisil oma tundeid ümbritseva suhtes, eelistades positiivseid emotsioone;
- 3) sooritama tuttavas situatsioonis ja keskkonnas lihtsaid igapäevategevusi, osategevuste ahelaid (terviktegevusi);
- 4) sooritama praktilisi tegevusi koostöös täiskasvanuga, suhtuma positiivselt juhendaja või abistaja tegevusse (suunamine, füüsiline abi);
- 5) igapäevaselt tajuma ja väärtustama oma seotust tuttava rühmaga ning tegema jõukohasel viisil koostööd eakaaslastega;
- 6) osalema hinnangute andmisel ja oma igapäevaelu puudutavate otsustuste tegemisel ning sooritama valikuid vähevarieeruvates olukordades.

1.3. Õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtted

1.3.1 Õppe ja kasvatuse ühtsuse printsiipi realiseeritakse õppekorralduses üldõpetusliku õppeviisi ehk tervikõppe rakendamise kaudu. Õpilastele eluliste kogemuste võimaldamiseks loimitakse tegevusvaldkonnad õpitervikuteks, mille teljeks on sotsiaalsed ja eakohased praktilised oskused. Tervikõppes rakendatakse pedagoogiliste vahendite spetsiifilist süsteemi, arvestades õpilaste individuaalset eripära ja tugevaid külgi.

1.3.2 Humanistlikest väärtustest lähtuvalt on igal õpilasel õigus võrdväärsele kohtlemisele ühiskonnas, sealhulgas koolis. Õpilasi suunatakse kaaslas(t)e individuaalset eripära märkama ja arvestama, kujundatakse sallivust erinevuste suhtes, eripäraga kaaslaste mõistmist ja oskust neid vajaduse korral abistada, teistele ja endale ohtlikust käitumisest hoiduda.

1.3.3 Hooldusõppe korralduses ja õppesisu valikul lähtutakse õpilaste arengutasemest ja potentsiaalsest võimekusest toimida järjest iseseisvamalt ja toime tulla järjest keerukamal tasemel. Võimetekohane õpe tähendab pingutamise vajadust ja toimetulekut suhteliselt vähese, kuid asjakohaselt osutatud abiga. Õigus õppida realiseeritakse igale õpilasele individuaalse õppekava (edaspidi IÕK) koostamise ja rakendamisega.

1.3.4 Õpilase individuaalses õppekavas on kokkulepitud ajaks püstitatud eesmärgid

liigendatud tegevusvaldkondade järgi: kognitiivsed, kommunikatiivsed, motoorsed, sotsiaalsed ja igapäevaoskused. Õppesisu valitakse õpilase arengupotentsiaali arvestavalt, ülesanded nõuavad pingutust, kuid abi korral on jõukohased (lähim arenguvald).

1.3.5 IÕK koostamisel ja õppetöö planeerimisel tehakse võimaluse korral koostööd ka teiste õpilasega seotud institutsioonidega. Tähtis on koostöö tugi- ja rehabilitatsioonimeeskonna spetsialistidega, õpetajatega, lapsevanemate või eestkostjaga, õpilaskoduga, kutseõppe korraldajatega, valla või linna esindajatega ning vajaduse korral spetsialistidega väljastpoolt kooli. Võimaluse korral arvestatakse õpilaste isiklike rehabilitatsiooniplaane.

1.3.6 Toetava ja õpilase aktiivsust soodustava õpikeskkonna moodustavad õppesisu ja meetodika, kvalifitseeritud ning professionaalne õpetajaskond, õpiabiteenused, rehabilitatsioonivõimalused, tugivõrgustiku tegevused ja mitmekülgseid kogemusi võimaldav füüsiline keskkond.

Erilist tähelepanu pööratakse õpilaste sotsiaalsete oskuste arendamisele. Õpilased omandavad praktilise tegevuse kogemusi, õppides erineva suuruse, eesmärkide ja iseloomuga rühmades. Korraldatakse ka ülekoollisi ühiseid õppetunde, üritusi ning õppekäike. Eluliste kogemuste omandamise toel muutub õpilaste käitumine sarnastes olukordades asjakohasemaks ja paremini etteaimatavaks.

1.3.7 Kooli õppekava koostamisel ja rakendamisel arvestatakse konkreetse kooli ja õpilaste eripära.

1.3.8 Õppe- ja kasvatustegevused viiakse läbi õpitervikute kaupa praktiliste, eakohaselt eluliste tegevustena. Nii kujunevad õpilastel eri tegevusvaldkondades taotletavad võimed ja oskused loomulikus omavahelises seoses. Oskuste omandamine toimub minimaalsete tegevussammude/osaoskuste kaupa, omandatud osaoskusi rakendatakse ahelana.

2. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused ning taotletavad pädevused eri arengutasemetel

2.1. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused I arengutasemel

2.1.1. Elementaarse kehatunnetuse kujundamine baasstimulatsiooni, füüsilise kontakti, erinevate asendite, koostegevuses jäsemete liigutuste sooritamise ja rütmika kaudu. Õpilase liikumisele (roomamine, asendi muutmine) õhutamise.

2.1.2. Emotsionaalse kontakti loomine täiskasvanuga, positiivne reageerimine kontaktile, pilkkontakti lühiajaline hoidmine, reageerimine häälele, žestile, sõnale, puudutusele, tuttavale ühistegevusele; positiivsete elamuste esilekutsumine minimaalsete edusammude eest. Täiskasvanu on vahendajaks õpilase suhtlemisel esemelise maailmaga.

2.1.3. Lähimbruses orienteerumine aistingute tasandil, töö erinevate meeltega, nendevahelise seose loomine (loob eelduse terviktaju kujunemiseks). Üksikute tunnuste suunatud märkamine.

2.1.4. Eneseväljenduse ja kontaktipüüdluse märkamine ning julgustamine. Õpilase häälitlustele ja tegevusele reageerimine ja vastamine.

2.1.5. Õpilase kaasamine eneseteenindusse. Õpilane aitab kaasa riietumisele ja hügieeniga seotud toimingutele. Söömis- ja toitmistoimingute (närimine, neelamine, õige asend) sooritamine (võimaluse korral logopeedi juhendite järgi).

2.2. Taotletavad pädevused I arengutasemel

Õpilane:

- 1) reageerib positiivselt füüsilisele kontaktile ja liikumisele;
- 2) reageerib positiivselt tuttava täiskasvanu kontaktipüüdlusele;
- 3) suhtleb esemelise maailmaga täiskasvanu vahendusel;
- 4) tunneb rõõmu tuttavatest tegevustest;
- 5) reageerib erinevatele aistingutele, on välja kujunenud eelistus/vastumeelsus mõne aistingu suhtes;
- 6) nõustub hügieeni-, riietumis- ja söömistoimingutega;

7) suudab osaleda kooli ühisüritustel (aktus, kontsert).

2.3. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused II arengutasemel

2.3.1. Enda keha ja liigutuste tunnetamine (kehaosadele osutamine, esmane matkimine), jõukohaste liikumisviiside harjutamine, abivahendi kasutamise õppimine (käimisraam, ratastool), esemeline tegevus (haaramine, võtmine, andmine, asetamine, kopsimine).

2.3.2. Positiivsete emotsioonide ja käitumisviiside toetamine ja negatiivsete pärssimine (soovide rahuldamise lühiajaline edasilükkamine); tähelepanu hoidmine ühisel tegevusel, tähelepanu jagamine suhtluspartneri ja objekti vahel. Eakaaslaste märkamine, aktsepteerimine ja ühises tegevuses osalemine.

2.3.3. Objekti tunnuste suunatud tajumine eri meeltega (inimesed, esemed, õppevahendid, ruumid). Tuttavate objektide äratundmine, kogemuspõhiste seoste tekkimine. Tegevuste osaoskuste harjutamine, tegevusvahendi (lusikas, käterätik) kasutama õppimine.

2.3.4. Aktiivsele suhtlemisele suunamine: kontaktisoovi väljendamine (puudutamine, häälitus), oma vajadustest teatamine, juhendajale vastamine (osutamine). Adekvaatne reageerimine juhendaja intonatsioonile, signaalsõnale, žesti või alternatiivse suhtlusvahendiga toetatud lihtsale korraldusele tuttavas situatsioonis.

2.3.5. Riietumise, söömise ja hügieenitoimingute harjutamine osatoimingute kaupa.

2.4. Taotletavad pädevused II arengutasemel

Õpilane:

- 1) kasutab koostegevuses erinevaid tegevusvahendeid;
- 2) orienteerub ja liigub koolikeskkonnas suunamisel iseseisvalt või abivahendiga;
- 3) tunneb end hästi kooli päeva- ja nädalarütmis;
- 4) sooritab iseseisvalt mõnda igapäevaoskuste osatoimingut;
- 5) väljendab ennast füüsilise kontakti võtmisega, lalinsõnadega, esemetega.

2.5. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused III arengutasemel

2.5.1. Liigutusmuustrite mitmekesistamine, käelise tegevuse koordineerimise täpsustamine, liigutuste matkimise harjutamine.

2.5.2. Tähelepanu ja töövõime ajaline pikendamine, ohusituatsioonide märkamine ja tuttavas situatsioonis vältimine. Sotsiaalselt sobivate käitumisviiside valimine ühistegevuses, elementaarse mänguoskuse kujundamine.

2.5.3. Sihipärane esemeline tegevus (rühmitamine, sobitamine), harjumustele toetuvate tegevusahelate sooritamine koostegevuses või iseseisvalt.

2.5.4. Elementaarse suhtlemisoskuse kujundamine (igapäevastele repliikidele vastamine, soovide väljendamine) verbalselt või alternatiivseid vahendeid kasutades.

2.5.5. Oma võimetest lähtuvalt võimalikult iseseisev riietumine, söömine ja hügieenitoimingute sooritamine, osatoimingute ühendamise tegevusahelaks.

2.6. Taotletavad pädevused III arengutasemel

Õpilane:

- 1) oskab kasutada tuttavaid esemeid sihipäraseks tegevuseks;
- 2) oskab kasutada õpitud alternatiivseid suhtlemisvahendeid;
- 3) astub mõnel kooli ühisüritustel üles võimetekohase etteastega koos kaaslastega;
- 4) oskab vältida igapäevaseid ohtlikke olukordi;
- 5) sooritab igapäevategevuste etappe võimalikult iseseisvalt või vähese abiga.

3. Õppekorraldus

3.1 Õppe ja kasvatuse korraldus määratakse kooli õppekavas, lähtudes käesolevas lisas sätestatud nõuetest ja ülesannetest.

3.2 Õppetöö, mis hõlmab viit omavahel lõimitud tegevusvaldkonda, toimub tervikõppe põhimõttel.

3.3. Hooldusõppes lähtutakse iga õpilase arengutasemest ja koostatakse talle individuaalne õppekava, mis arvestab tema arengutaset eri tegevusvaldkondades ning vajaduse korral erisusi õpilase õppekeeles. Hooldusõppekavale suunatud õpilane võib olla eri tegevusvaldkondades erineval arengutasemel (I, II või III tasemel).

3.4. Õpilane liigub igal õppeaastal järgmisesse klassi, kuid õppesisu ja taotletavad pädevused valitakse vastavalt õpilase individuaalsele arengutasemele. Kogu õpe võib toimuda üleminekuga ühelt arengutasemelt teisele või ainult ühe arengutaseme piires.

3.5. Õppe- ja kasvatustegevus toimub üldjuhul õpperühmades, kus arvestatakse iga õpilase arengutaset ja individuaalsust. Õppetööd viivad läbi õpetaja (eripedagoog) ning abi- ja tugipersonal. Õppe- ja kasvatustegevus võib toimuda koolis või väljaspool kooli.

3.6. Hooldusõppes on nädalakoormus kõigil kolmel arengutasemel maksimaalselt 20 tundi.

3.7. Lähtudes põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 46 lõikest 7 koostatakse igale hooldusõppel õpilasele individuaalse arengu jälgimise kaart (IAJK). Individuaalse õppekava koostamisel (IÕK) lähtutakse õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardil olevast teabest.

3.8. Individuaalses õppekavas tuuakse esile:

- 1) üldised andmed õpilase kohta, sh vältimatu terviseinfo;
- 2) õppe läbiviimise eritingimused, sh spetsiifiliste õppemeetodite ja -vahendite kasutamine;
- 3) oodatavad õpitulemused tegevusvaldkondade kaupa;
- 4) kooli poolt õpilasele rakendatavad tugimeetmed;
- 5) hinnang õpitulemustele;
- 6) IÕK koostamise ja rakendamise seotud isikud.

4. Hindamine

4.1. Õppimise potentsiaalne edukus sõltub õpilase individuaalsest võimekusest, reaalse edukus aga tema individuaalseid iseärasusi arvestavast ja õppimist toetavast keskkonnast. Õpilane vajab oma võimetekohase pingutuse eest talle mõistetavat, õiglast ja positiivset tagasisidet.

4.2 Hindamise põhimõtted:

1) toimingute sooritamise kaasaegsuse või sellele vahetult järgneb emotsionaalne hinnang, et tagasisidestada sooritust, motiveerida õpilast tegevuses osalema ja jõukohaseid ülesandeid täitma;

2) õpilase arengudünaamika kohta antakse suuline või kirjalik hinnang õpilasega tegutsevatele spetsialistidele ja lapsevanemale (ametlikule esindajale).

4.3 Hinnangu andmisel õpilase tegevustele ja õpitulemustele lähtutakse tema individuaalses õppekavas määratletud eesmärkidest.

4.4 Õpilase arengut hinnatakse hinnangutega „tuleb toime“, „tuleb toime abiga“ ja „ei tule toime“. Vajaduse korral kirjeldatakse õpilase reaktsioone ja tegevusi.

4.4.1 Hinnangut „tuleb toime“ võib vajaduse korral täpsustada. Hinnangut „tuleb toime abiga“ võib täpsustada hinnangutega „tuleb toime sõnalise abiga“, „tuleb toime näidise või eeskujuga järgi“, „tuleb toime koosteggevuses“, „tuleb toime füüsilise abiga“ või muul viisil. Hinnang „ei tule toime“ viitab vajadusele muuta individuaalset õppekava ning seda ei kasutata kokkuvõtval hindamisel.

4.5 Õpetajad teevad koostöös tugispetsialistidega lapse arengu kohta märkmeid (IÕK, IAJK). Vajaduse korral korrigeeritakse IÕK-s püstitatud ülesandeid õppeaasta jooksul.

II Tegevusvaldkondade kavad

5. Tegevusvaldkonnad eri arengutasemetel

5.1. Kognitiivsed oskused

I arengutase

Eeltunnetuse kujundamine. Elementaarsete orienteerumisreaktsioonide esile kutsumine: pilgu suunamine, puudutamine ja kompimine (kätega, näoga, huultega), esemete panemine suhu, närimine, kopsimine, tõukamine.

Meelte stimuleerimine. Kompimismeel. Puudutamisele reageerimine (erinevad faktuurid). Puudutamise talumine. Esemete puudutamine koostegevuses. Kätte pandud esemete hoidmine. Nägemismeel. Valgusele reageerimine. Pilgu fikseerimine ja hoidmine taustast eristaval esemel, valgusel. Aeglaselt liikuva eseme, valguse lühiaegne jälgimine pilguga. Vaateväljast kadunud eseme otsimine pilguga.

Haistmismeel. Eri intensiivsusega lõhnade nuusutamine, meeldivale/ebameeldivale lõhnale reageerimine.

Maitsmismeel. Eri maitsete tunnetamine.

Kuulmismeel. Reageerimine helile. Pilgu, pea, keha pööramine heliallika suunas. Helide tekitamine (nt käeulatuses oleva heli tekitava eseme puudutamine, ümber randme oleva heli tekitava eseme liigutamine).

Tasakaalumeel. Erinevad tasakaaluharjutused, nt erinevates suundades kiikumine, Grossing, harjutused teraapiapallil jne.

Proprioseptiivne meel (lihaste-liigeste sügav-surveline tunnetus, asenditaju). Ergutavad ja enesekontrolli arendavad harjutused (nt teraapiapallil, batuudil hüppamine; raskete esemete tõstmine, tirimine; tugev massaaž jne). Liigutuste kordamine meeldiva kogemuse jätkumiseks (nt trummi löömine, marakaga heli tekitamine). Takistavatest teguritest vabaneda üritamine (nt rätiku näo eest ära tõmbamine). Eseme eesmärgipärane haaramine.

Orienteerumine lähieesmärges. Igapäevases ümbruses enese turvaliselt tundmine. Igapäevaste esemete märkamine keskkonnas. Kohanemine uute tingimustega (ruumid, inimesed).

Igapäevaselt korduva situatsiooni äratundmine keskkonnast tulenevate vihjete põhjal (nt söömisele eelneb põlle ette sidumine, sööklasse minek, toidu lõhn, nõude helid). Mälu toetub rutiinile. Lihasmälu (nt riietumisele kaasa aitamine, trepil liikumine).

II arengutase

Erinevate aistingute seostamine.

Võta-anna tegevused esemetega. Eseme lahtisest nõust või käest võtmine. Andmise harjutamine (nt palli veeretamise, auto lükkamise tegevuste käigus). Eseme paigutamine ettenäidatud kohta (kasti, riulisse). Osaliselt peidetud eseme otsimine. Õpilase nähes peidetud eseme leidmine.

Suuruse-, vormi- ja ruumikujutised. Eseme tunnuste suunatud tajumine: suurus, värvus või vorm. Esemete valik ja paigutamine vastavasse vormi. Esemepaaride leidmine. Nimetatud tuttavatele esemetele osutamine (käega, pilguga).

Liigutuste harjutamine. Liigutuste sooritamine erineva tempo ja rütmiga koostegevuses (plaksutamine, koputamine jne). Eseme asetamine ühest käest teise, et võtta veel üht eset.

Kompimise teel tuttavate esemete äratundmine. Tuttavate esemete sihipärane kasutamine.

Põhjus-tagajärg suhte harjutamine. Eseme enda juurde tõmbamine nõõri abil. Tuttava ja loogilise „töövahendi“ kasutamine selleks, et saada enda juurde haardeulatusest väljaspool olevaid soovitud esemeid (nt tõmbab küpsisevaagna enda poole, et küpsist haarata).

Nähtud lihtsate toimingute imiteerimine (nt auto, palli veeretamine, plaksutamine, lille nuusutamine jne).

Õige osatoimingu valimine või kahe osatoimingu järjestamine tuttavas situatsioonis mingi tulemuse saavutamiseks (raadio helitugevuse nupu keeramine, karbi avamine eseme kätte saamiseks jm).

Orienteerumisõpetus. Igapäevastes tegevustes kasutatavate ruumide ja kohtade ära tundmine lähtudes põhitegevusest (sh õues orienteerumine).

Aeg-ajalt korduva situatsiooni äratundmine keskkonnast tulenevate vihjete põhjal, vastavalt reageerimine (nt arsti visiit, ujulas käimine).

III arengutase

Objekti kahe tunnuse märkamine (suunamisel). Tähelepanu ümberlülitamine ühelt tunnusele teisele (suunamisel). Igapäevaste esemete tavapärase asukoha teadmine ka juhul, kui ese ei ole nähtaval (nt riided kapis, lusikad, pliitsid sahtlis).

Mitmetest klotsist torni ehitamine. Üksteise sisse ja peale käivate lelude ühendamine (nt matrjoška, topsipüramiid). Kujundite, figuuride paigutamine vastavasse vormi (nt kandiline, ümmargune, kolmnurkne, nupupusled).

Ühe tunnuse alusel (kuju, värv, suurus) esemete rühmitamine. Rühma sobimatu objekti eraldamine. Hulkade *üks* ja *palju* eristamine.

Nimetatud pildile osutamine. Esemete ja foto/pildi sobitamine. Pildipaaride ühendamine. Kaheosalise lihtsa pildi kokkupanemine. Pildi osade ühendamine.

Esemete paigutamine ruumis eeskujuga järgi (peal, all, kõrval). Esemete järjestamine näidise järgi (värvus, suurus või kuju). Esemete jaotamine igale kaaslasele. Esemete situatiivne ühendamine paarideks (nt hari-kühvel, lamp-pirn).

Pliitsi ja pintslisihipärane kasutamine (kriitseldamine).

5.2. Kommunikatiivsed oskused

I arengutase

Kommunikatsiooni eelduste kujunemine. Pilgu fikseerimine täiskasvanu näole, taustast eristuvale esemele. Ümbritsevas toimuva jälgimine pilguga. Reageerimine inimele (ilmneb elavnemisreaktsioon, nt käte ja jalgade liigutused), hääletsustele, helidele. Silmadega otsimine ja/või pea keeramine heliallika suunas.

Eneseväljendusele ärgitamine. Reageerimine häälele, intonatsioonile, emotsionaalsele miimikale. Näoilmete jälgimine. Pilkkontakti loomine ja lühiajaline hoidmine.

Hääle esilekutsumine. Häälitsemine. Kordamööda häälitsemine – vooruvahetus. Häälitsemine tähelepanu tõmbamiseks. Mõne oma põhivajaduse väljendamine hääletsusega. Hetkeline emotsionaalne reaktsioon situatsioonile, tuttavale häälele, sõnale.

Initsiatiivi võtmise harjutamine: meeldiva tegevuse jätkamiseks liigutuste kordamine või muul moel reageerimine, märku andmine.

Reageerimine liigutusele kui signaalile. Kehaviiped (tehakse koos õpilase kätega), oma kehaga teatud liigutuse tunnetamine ja seostamine järgneva tegevusega (nt söömine).

Reageerimine üksikule esemele kui signaalile. Signaaleset (nt lusikas) nähes seostab seda järgneva tegevusega ja reageerib sellele mingil viisil.

Signaalheli (nt kellukese helin) kuuldes seostab seda järgneva sündmusega.

II arengutase

Füüsilise kontakti võtmine soovitud eseme saamiseks, tegevuse sooritamiseks (nt viib ukse juurde, kui soovib välja minna). Osutamine soovitud eseme saamiseks.

Initsiatiivi võtmise harjutamine: lemmikeseme küsimine õpitud viisil, meeldiva tegevuse (nt mäng) juhendajapoolne katkestamine, et õpilane jätkaks ise.

Suunatud kommunikatsiooni harjutamine (suhtluspartneri leidmine, kellele sõnum edastada), vajaduse korral füüsilise abiga. Näoilmete, erinevate hääletoonide mõistmine ja kasutamine. Tähelepanu jagamine suhtluspartneri ja mõlemat huvitava objekti vahel. Žestile žestiga vastamine (nt lehvitamine). Hääletsuste matkimine.

Esemete kasutamine eneseväljenduseks: toob tassi, et juua paluda; valib signaalesemete seast meelepärase tegevuse tähise (nt müts-õue, pall-võimlema).

Lalinsõnade kasutamine eneseväljenduseks.

Fotokommunikatsiooni kasutamine: fotol enda, pereliikmete, klassikaaslaste ära tundmine, igapäevategevuste ära tundmine ja tegelikkusega seostamine.

Igapäevategevuste seostamine PCS-piltide, piktogrammide, lihtsustatud viibete ja/või signaalsõnadega.

Oma nimele reageerimine.

Jaatuse ja eituse väljendamine õpitud viisil. Lihtsate igapäevaste (žestidega saadetud) korralduste järgimine (nt istu, tule siia, anna). Reageerimine keelule koostegevuses (nt katkestab tegevuse vähemalt hetkeks, vabastab haardest ebasoovitava eseme).

III arengutase

Õpitud foto, PCS-pildi, piktogrammi, lihtsustatud viipe või (lalin)sõna situatsioonile vastav kasutamine, sh oma soovide väljendamiseks.

Kahesõnaliste lausungite ja alternatiivsete suhtlusvahendite (nt suhtlustahvli) kasutamine konkreetsetes situatsioonides, sh oma soovide väljendamiseks.

Lihtsamatele igapäevastele küsimustele (nt mis tund sul algab?, mis tundi lähed?) vastamine lausungit või alternatiivset suhtlusvahendit kasutades.

Enda seostamine foto ja nimekaardiga. Oma nime väljendamine.

Lihtsate igapäevaste (sh alternatiivsete suhtlusvahenditega toetatud) korralduste järgimine (nt viska paber prügikasti; too liim; võta tass). Keelule reageerimine, keelatud tegevuse lõpetamine vähemalt mõneks ajaks.

5.3. Motoorsed oskused

I arengutase

Õpilase seisundi kirjeldus: iseseisvalt ei siirdu ega liigu, on ratastoolis, kärus või voodis istuvas või lamavas asendis.

Füüsiline kontakt ja kehatunnetus. Füüsilise kontaktiga harjumine. Füüsilisele kontaktile positiivselt reageerimine. Positiivne reageerimine kehaasendi muutmisele. Reageerimine ebamugavale asendile. Positiivne reageerimine veeprotseduuridele, vibroakustilisele voodile, vesivoodile, resonantslauale, kiigele, teraapiapallile.

Kehatunnetuse arendamine erinevate vahendite abil (kompresioonriided, kehasokk, raskusvest, raskusmansetid vms).

Üldmassaaž, näo ja jäsemete massaaž, passiivsete liigutuste sooritamine füsioterapeudi poolt antud juhiste järgi (kontraktuuride vältimine, lihaspinge vähendamine, toonuse tõstmine).

Asendid. Pea hoidmine, tõstmine, pööramine erinevates asendites (kõhuliasendis, istudes, seisulaual seistes). Kõhuliasendi lühiajaline aktsepteerimine. Toetumine küünarvartele. Asendi säilitamine abiga, iseseisvalt. Käpuliasendi aktsepteerimine, säilitamine abiga. Istumine kohandatud ratastoolis, eriistmes, pörandal või toolil (abiga või ilma). Seisimine seisulaual.

Liigutuste sooritamine abiga. Käe sirutamine õlaliigesest, käe kõverdamine, sirutamine küünarliigesest. Jalgade kõverdamine, sirutamine. Keeramine kõhult seljale, seljalt kõhule.

Liikumine selili jalgadega lükates, liikumine kõhuli ebatavalisel viisil.

Liikumine. Aktiivsed liigutused puuduvad või on piiratud, kontrollimatud. Vajab liigutuste sooritamiseks ja asendi muutmiseks kõrvalist abi.

Tasakaal. Oma keharaskuse tunnetamine (teraapiapallil). Kiikumine (ratastoolikiik, kookonkiik vms).

Koordinatsioon. Käte toomine keskjoonele, suu juurde. Käte antud eseme hoidmine silinderhaardes, suu juurde toomine. Eseme poole küünitamine, rippuva eseme tabamine.

Eseme eemale lükkamine. Oma käte jälgimine.

Peenmootorika. Erinevate materjalide (vesi, liiv, kivid, tõrud, puulehed) kompimine. Erinevate voolimismasside, näpuvärvidega tegutsemine passiivselt. Näpumängud passiivselt.

II arengutase

Õpilase seisundi kirjeldus. Kasutab liikumisel abivahendit (ratastool, rulaator, käimisraam vms), võib vajada abistamist. Kasutab ebatavalist liikumismustrit.

Füüsiline kontakt ja kehatunnetus. Kehaosadele osutamine, patsutamine koostegevuses (nt Knilli meetodil).

Asendid. Istumine ratastoolis, toolil, põrandal. Toengpõlvituses (küpuli), põlvili olemine. Seisumine toe najal, lühiajaliselt iseseisvalt. Pikali asendist istuma ja püsti asendisse siirdumine iseseisvalt või abiga. Soovi korral oma kehaasendi muutmine.

Liigutused. Individuaalsetele eeldustele vastav jäsemete liigutamine. Käe keeramine randmest. Lehvitamine, plaksutamine, patsutamine.

Liikumine. Liikumine roomates, rullides, küpuli, põlvili, istuli, püsti toe najal. Liikumine ratastoolis, rulaatoriga, käimisraami abil. Kõndimine (ebatavalisel viisil). Batuudil istudes, põlvili üles-alla hüplemine (abiga).

Tasakaal. Kaitsetoetus ette ja küljele teraapiapallil. Kaitsetoetus istuvas asendis ette ja küljele. Kiikumine turvalisel kiigel.

Koordinatsioon. Eseme haaramine kahe käega. Eseme haaramine ühe käega, vahetamine käest kätte. Esemest lahti laskmine, viskamine. Esemetega sihipärane manipuleerimine (liigutamine, võtmine, andmine, panemine, kopsimine).

Peenmootorika. Toidu võtmine taldrikult (spetsiaalse) lusikaga, lusika suu juurde viimine (abiga, iseseisvalt). Palli lükkamine jalaga istuvas asendis. Palli veeretamine, viskamine. Tegutsemine voolimismassi, näpuvärvidega, kritseldamine (liigutus õlast) kriidi, pliiatsiga. Esemete lahti tõmbamine aluselt, rebimine kasutades ühte kätt.

III arengutase

Õpilase seisundi kirjeldus. Liigub iseseisvalt. Võib olla motoorselt kohmakas.

Füüsiline kontakt ja kehatunnetus. Osutab enda ja teiste kehaosadele. Sooritab harjutusi paaris või rühmas.

Asendid. Seisumine, kükitamine. Seisumine ühel jalal (lühiajaliselt). Asendite sujuv vahetamine. Tegevuseks sobiva kehaasendi valimine.

Liigutused. Liigutuste matkimine. Liigutuste sooritamine füüsilise, suulise või visuaalse juhendamise järgi. Liigutuste sooritamine liigutuste tempot ja amplituudi muutes. Esemete korjamine kummardudes või kükitades.

Liikumine. Kõndimine ebatasasel maastikul, takistustest möödumine, nende ületamine.

Liikumine trepil, kaldpinnal (vajaduse korral toest kinni hoides). Jooksmine, hüppamine, alla hüppamine madalalt esemelt. Tunnelist läbi roomamine. Kukerpall abiga.

Oma keha tõmbamine ja tõukamine käte abil pingil edasi liikudes, istudes ja kõhuliasendis.

Juhendamise korral varbseinal üles-alla ronimine; juurdevõtusammuga. Hüppamine batuudil, vajaduse korral abiga. Sõitmine veloergomeetril, kolmerattalise ratta või jooksurattaga.

Tasakaal. Seisumine esemel (toolil, poomil). Kõndimine poomil ja tasakaalukividel. Keerutamine, kiikumine. Ujumine, uisutamine, suusatamine ja kelgutamine individuaalsel tasemel.

Koordinatsioon. Palli sihipärane viskamine (kaaslasele, korvi, märgi pihta) ja püüdmine.

Klotside ladumine. Harjutused võimlemis- ja rütmikavahenditega (rõngas, võimlemislint), riisikotiharjutused. Liikumine orientiire arvestades (märgile astudes), kaaslastega rivis või ringjoonel. Liikumine edaspidi ja tagurpidi. Liikumine varvastel, kandadel. Tegutsemine mänguväljakul (liumägi jms).

Peenmootorika. Plastiliini rullimine (alusel, kahe peo vahel), kritseldamine (liigutus küünarnukist) pliiatsi või kriidiga (edasi-tagasi, ringselt). Värvimine kriidi või värvidega. Keeramine (purgikaane keeramine, mutri keeramine poldile vm). Paberi rebimine ja voltimine mõlemat kätt kasutades. Vildipalli veeretamine. Kartongile tikkimine (abiga).

5.4. Sotsiaalsed oskused

I arengutase

Kontakt. Sotsiaalsed eeluskused. Täiskasvanu märkamine (vaatamine, puudutamine). Teise õpilase märkamine (vaatamine, puudutamine). Käest kinni hoidmisega harjumine. Füüsilise kontakti otsimine täiskasvanuga. Häälitsemine endale tähelepanu tõmbamiseks.

Pilkkontakt. Pilgu lühiajaline fikseerimine. Pilkkontakti lühiajaline säilitamine. Naeratamine vastuseks kõnetamisele; naeratamine positiivse emotsiooni väljendamiseks teisele õpilasele, tuttavale täiskasvanule.

Tegutsemine. Paarisharjutuste sooritamine täiskasvanuga koostegevuses. Patsumängud ja sõrmemängud passiivselt. Viibimine ülekoollisel üritusel (nt kontsert, aktus) sotsiaalselt aktsepteeritud viisil jõukohase aja vältel.

II arengutase

Kontakt. Kontakti loomine ja säilitamine. Naabrile käe ulatamine ringis. Füüsilise kontakti otsimine aktsepteeritaval viisil (patsutamine, pai, käest haaramine). Erinevate hääletoonide mõistmine ja tähenduslik kasutamine. Helluse ja heameele väljendamine.

Tegutsemine. Paarisharjutuste sooritamine koos eakaaslasega füüsilisel suunamisel. Patsu- ja sõrmemängud koostegevuses. Kõditamine, müramine. Lihtsa nalja mõistmine tuttavas tegevuses. Võta-anna mäng täiskasvanuga. Tegutsemine teise lapsega kõrvuti (paralleelne tegutsemine). Tegutsemine koos täiskasvanuga lihtsa eesmärgi nimel. Peitusemängu, piilumismängu mängimine täiskasvanuga (näo varjamine käte või rätikuga).

Enda märkamine peeglis, oma peegelpildile reageerimine (naeratamine, häälitsemine). Enda äratundmine pildilt, videos. Kaaslaste tundmine nimepidi, ära tundmine pildilt, videos. Endale osutamine, nimele reageerimine.

Tohib/ei tohi piirangute harjumuslik (ebateadlik) täitmine (nt oma ja teise lapse mänguasja, söögi suhtes). Oma järjekorra lühiajaline ootamine tegevustes. Tervituseks käe ulatamine, hüvastijätuks lehvitamine. Käitumisnormide järgimine ülekoollisel üritusel viibides jõukohase aja vältel.

III arengutase

Kontakt. Kontakti otsimine teise inimesega, käest kinni hoidmine. Kaaslase kutsumine suunamisel. Märku andmine abivajadusest. Vajaduse korral aktiivne abi otsimine täiskasvanult. Pilkkontakti hoidmine ja taastamine. Emotsiooni mõistmine, väljendamine ja juhtimine täiskasvanu suunamisel (nt alternatiivse suhtlusvahendi abil). Ennast kahjustavast käitumisest hoidumine suunamisel.

Tegutsemine. Matkimine (uued tegevused, häälitsused). Paarisharjutuste sooritamine koos eakaaslasega suulisel juhendamisel või ettenäitamisel. Patsu- ja sõrmemängud aktiivselt. Lihtsa nalja mõistmine ja tegemine. Koos eakaaslasega tegutsemine. Kordamööda tegutsemine (koos täiskasvanuga). Küsimise peale mõnele oma klassikaaslasele osutamine. Maiustuste ja asjade pakkumine ning jagamine teistega (suunamisel). Klassikaaslasele abi osutamine (suunamisel). Osalemine ringmängudes, rollimängudes.

Oma asjade tundmine (oma kapp, koolikott, voodi jne). Hoidumine kaaslaste asjade (mänguasjad, toit) loata kasutamisest. Võimetekohane sotsiaalne käitumine tuttavas situatsioonis (nt poes, tänaval; õnnitlemine, tervitamine jne). Ohtlike olukordade vältimine talle tuttavates situatsioonides. Jõukohases tegevuses iseseisvalt tegutsemine

algusest lõpuni. Esinemine ülekoollisel üritusel jõukohase etteastega koos klassikaaslaste või täiskasvanuga.

5.5. Igapäevaoskused

I arengutase

Söömine ja joomine. Söömine sondi abil. Reflektorsete imemisliigutuste (huuled, keel) pärssimine logopeedi juhendamisel. Vedela, püreestatud või kahvliga peenestatud toidu söömine (söötmisel). Närimine-hingamine-neelamine suunatud ja koordineeritud järjestikuste liigutustena, võimaluse korral logopeedi juhendamisel. Kätte pandud söögivahendi hoidmine, vajadusel abiga. Söögivahendi suu juurde viimine abiga. Joomine (tilaga) tassist abiga.

Riietumine. Nõustumine riietamisega. Riietamisele kaasa aitamine käte ja jalgade sirutamise ja kõverdamisega.

Hügieen. Nõustumine ööpäevaringse mähkmete kasutamise, mähkmete vahetamisele kaasa aitamine puusade tõstmisega. Nõustumine hügieenitoimingutega: näo ja käte pesemine, hammaste pesemine, nina pühkimine, pea kammimine. Suu avamine hammaste pesemiseks.

II arengutase

Söömine ja joomine. Söömine lusikaga (abiga). Tahke toidu hammustamine. Joomine tassist: tassi laualt võtmine, suu juurde viimine, joomine, lauale asetamine.

Riietumine. Riietamisele kaasaaitamine. Käte ja jalgade sihipärane liigutamine riietumisel: käe pistmine varrukasse, jalgade panemine püksisäärtesse. Mõne riietuseseme (peakatte, jalanõu) seljast, peast, jalast võtmine.

Hügieen. Istumine WC-potil (toetatuna, iseseisvalt). Kraani avamine ja sulgemine, käte hoidmine veejoa all (vajaduse korral abiga). Enesehoolduseks vajalike osatoimingute sooritamise abiga: nina ja suu pühkimine, hammaste pesemine, pea kammimine.

Eneseteenindamine. Vajalike toimingute (söömine, riietumine, hügieenitoimingud) sooritus väikeste sammude (osatoimingute) kaupa õiges järjekorras (abiga).

III arengutase

Söömine ja joomine. Harjumuspäraste toitumise iseseisev söömine ja joomine tuttavates tingimustes. Pehmema toidu tükeldamine meelde tuletamisel. Juhendamisel joogi valamine tassi. Pakutava toidu võtmine sobivas koguses (nt üks komm). Puhtuse hoidmine söömisel (enese puhtus, laua puhtus). Salvräti kasutamine.

Riietumine. Õpitud riietamise ja lahti riietamise oskuste võimalikult iseseisev kasutamine tuttavate riietusesemete puhul.

Hügieen. Kuivana püsimine režiimis hoituna, WC-sse minemise vajadusest märku andmine, seal võimalikult vähese abiga toimetulek. Nina nuuskamine (meelde tuletamisel). Käte ja hammaste pesemine vähese abiga.

Eneseteenindamine. Vajalike toimingute ahela sooritamise juhendamisel. Tegevuseks vajaliku vahendi otsimine küsimusele *kus on?* toetudes. Lihtsad töötegevused: mänguasjade koristamine, laua katmine, koristamine, pühkimine jne.

6. Tegevusvaldkondade õpitulemused eri arengutasemetel

I arengutaseme õpitulemused

Õpilane:

1) märkab ja reageerib talle suunatud kontaktipüüdlustele;

- 2) on saavutanud närimis-, neelamis- ja hingamisliigutuste koordinatsiooni;
- 3) sööb (söötmisel) peenestatud toitu; joob (jootmisel) (tilaga) tassist;
- 4) nõustub riietamise ja hügieenitoimingutega, püüab kaasa aidata;
- 5) reageerib positiivselt füüsilisele kontaktile;
- 6) aktsepteerib erinevaid asendeid ja passiivseid jäsemetega sooritatavaid liigutusi;
- 7) toob käed keha keskjoonele, suu juurde, püüab käega eset tabada;
- 8) põrandal olles näitab üles liikumisiniatsiivi (keerab seljalt kõhule, liigub selili jalgadega lükates, roomab, proovib tõsta pead);
- 9) eelistab kontakti temaga iga päev tegeleva täiskasvanuga;
- 10) reageerib erinevatele aistingutele;
- 11) tunneb ennast turvaliselt tuttavas igapäevases keskkonnas;
- 12) annab märku mõnest oma põhivajadusest;
- 13) säilitab suunatult lühiajalise tähelepanu (nt fikseerib hetkeks pilgu või kuulatab);
- 14) annab märku meeldiva tegevuse jätkamiseks (nt häälituse või liigutusega).

II arengutaseme õpitulemused

Õpilane:

- 1) on motiveeritud tegutsema koos täiskasvanuga;
- 2) otsib mingil viisil kontakti tuttava täiskasvanuga;
- 3) otsib vahel kontakti teiste õpilastega;
- 4) sööb (abistamisel) lusikaga; joob tassist (vähese abiga);
- 5) võtab ära mõne riietuseseme; aitab riietumisele kaasa;
- 6) sooritab abiga eneseteeninduseks vajalikke osatoiminguid;
- 7) istub põrandal, toolil, ratastoolis, eristmes, soovi korral muudab kehaasendit;
- 8) siirdub ja liigub jõukohasel viisil, vajaduse korral kasutab abivahendit (käimisraam, ratastool);
- 9) manipuleerib sihipäraselt esemetega;
- 10) matkib üksikuid lihtsaid liigutusi, häälitsusi;
- 11) näitab/nimetab mõnd õpitud kehaosa;
- 12) järgib lihtsa žesti või viipega saadetud korraldust;
- 13) reageerib oma nimele;
- 14) orienteerub oma tuttavas lähiümbruses;
- 15) seostab igapäevaselt kasutusel olevaid alternatiivse suhtlusvahendi märke tegevusega, situatsiooniga.

III arengutaseme õpitulemused

Õpilane:

- 1) on motiveeritud tegutsema koos teise õpilasega;
- 2) oskab märku anda abivajadusest;
- 3) reageerib adekvaatselt tuttavatele olusituatsioonidele;
- 4) sööb ise lusikaga; joob iseseisvalt tassist;
- 5) riietub võimalikult iseseisvalt;
- 6) teadvustab WC vajadust (annab märku, järgib rutiini);
- 7) vahetab sujuvalt asendeid, valib tegevuseks sobiva kehaasendi, liikumisviisi (istumine, kükitamine, kummardumine);
- 8) kõnnib ebatasasel maastikul, trepil, ületab takistusi;
- 9) sooritab õpitud liigutusi matkimise teel või juhendamisel;
- 10) osaleb sportlikus tegevuses jõukohasel viisil (nt jooksmine, uisutamine, suusatamine, batuudil hüppamine) individuaalselt või rühmas;
- 11) kasutab sihipäraselt käe- ja sõrmeliigutusi eneseteeninduses ja arendavates tegevustes;
- 12) väljendab oma nime õpitud viisil;

- 13) osutab õpitud esemetele ja tuttavatele inimestele;
- 14) väljendab mõnd põhisoovi (nt alternatiivse suhtlusvahendi abil);
- 15) täidab lihtsaid igapäevaseid korraldusi;
- 16) märkab objekti kahte tunnust;
- 17) rühmitab esemeid ühe tunnuse alusel;
- 18) ühendab pildipaare;
- 19) järjestab esemeid näidise järgi.